

LUCIE HURTOVÁ / 29. 11. 2022

Osobní fond Vladimíra Slavínského v Národním filmovém archivu

Vladimír Slavínský (1890–1949), filmový režisér, scenárista, dramatik, herec a v neposlední řadě vytrvalý podnikatel, vlastním jménem Otakar Vladimír Pitrman, se narodil 26. září 1890 v Dolních Štěpanicích v Krkonoších. Od dětství byl nadšen pro umění, hlavně poezii a divadlo, byl členem zdejšího ochotnického spolku. Byl typem člověka mimořádně energického, spolehlivého, vytrvalého, svědomitého a pilného. Ač několikrát za život finančně zkrachoval, natočil celkem 58 filmů a patří mezi průkopnické osobnosti české kinematografie.

V sedmnácti letech odešel ke kočovné divadelní společnosti v Přešticích. Cestou si údajně vymyslel svůj pseudonym Slavínský.^[1] Hraní ho ale nedokázalo uživit, proto pracoval v tiskárně jako korektor a vyučil se typografem a sazečem. Tiskařské povolání střídal s angažmá v divadlech v Třeboni, Čáslavi, Prostějově a Praze. Působil i na poutích jako amatérský řecko-římský zápasník.

V roce 1909 odešel do Prahy, kde získal místo v Grégrově tiskárně a později Státním knihoskladu jako korektor.^[2] Ve svých dvaceti letech napsal první divadelní hru *Láska je utrpením*, kterou později přepsal do filmového scénáře. Další náměty *Lékař srdcí* a *Hrdinova odměna* se nepodařilo realizovat.^[3] Když mu hru *Boženka lékařka* (1914) jedno z divadel odmítlo, pronajal si přírodní divadlo v Krči, sám hru režíroval a zahrál si hlavní roli zamilovaného profesora. Kromě toho psal také básně.

První světové války se jako aktivní voják nezúčastnil. Přestože byl zproštěn vojenské služby, musel pracovat na železnici jako brzdař a vozový manipulant. Když byl osvobozen i od této povinnosti, vrátil se krátce k sazečské a korektorské práci. Začal

si vydělávat také komisionářstvím.

V roce 1915 začal natáčet vlastním nákladem svůj první film *Láska šla kolem*, avšak nemohl jej dokončit. Marně pokoušel štěstí u různých výrobních firem, ale nepodařilo se mu prosadit.[4] Vnímал nepřiznivý vliv dovážených amerických filmů[5] a rozhodl se mu čelit – chtěl ukázat českého člověka a české prostředí, pozvednout český film k samostatnému životu. Po první světové válce založil s Aloisem Jalovcem firmu POJA-Film („POJA“ vzniklo z iniciál obou zakladatelů).[6] Natáčeli z vlastních prostředků. Jalovec zajišťoval laboratorní zpracování filmu ve svých laboratořích ve Vodičkově ulici, Slavínský byl scenáristou, hercem i režisérem zároveň. Firma sídlila v pětipokojovém bytě v domě vedle paláce U Nováků. Absence ateliéru byla nahrazována zařazením většího množství exteriérových scén[7] nebo natáčením v pronajatých ateliérech Pragafilmu v kopuli České banky, v ateliéru Wetebfilmu nebo později v novém ateliéru A-B na Vinohradech. Jen výjimečně, když měl POJA-Film dostatek finančních prostředků, zaplatil si zahraniční ateliéry v Berlíně (*Děvče ze Stříbrné Hranice*, 1921) nebo ve Vídni (*O velkou cenu*, 1922).[8]

Slavínský byl pro film nadšen a jeho působení v oboru bylo všestranné: sám psal náměty a scénáře, režíroval a hrál hlavní role. Jako filmový herec se poprvé objevil v roce 1919 ve svých filmech *Divoká Maryna* (filmový podnikatel Rondel) a *Láska je utrpením*. Udivoval svým akrobatickým uměním a fyzickou zdatností. Při natáčení druhého jmenovaného filmu vyšplhal coby hlavní mužská postava Milan Dumavský po konstrukci Petřínské rozhledny až na její vrchol. Stejným způsobem slezl dolů a z prvního ochozu pak schválně „spadl“. Po celý život se udržoval ve skvělé kondici, ovládal mnoho sportů a ve volných chvílích pravidelně jezdil na koni, lyžoval, boxoval, šermoval a plaval.

Řadu filmů si napsal sám sobě jako herci – ztvárnil například role inženýra Jiřího Orlíka ve filmu *Zlatá žena* (1920), architekta Karla Hartwiga ve *Sněženkách* (1920), Petra Horynu ve filmu *Syn hor* (1925) nebo cikána Jůru[9] ve stejnojmenném snímku z roku 1922. Diváci ho však mohli vidět i ve filmech jiných režisérů – v němé éře například jako vladyku Vojemíra ve *Svatém Václavovi* (r. Jan S. Kolár, 1929) či krejčího v *Erotikonu* (r. Gustav Machatý, 1929); ve zvukovém období jako vězněného kněze v *Psohlavcích* (r. Svatopluk Innemann, 1931) a úředníka v *Karlu Havlíčkovi Borovském* (r. Svatopluk Innemann, 1931).

Celkem natočil deset němých filmů. Už první uvedené snímky dosáhly výrazných úspěchů. Probudily zájem majitelů českých kin i půjčoven o české filmy a byly úspěšně prodány i do zahraničí – objevily se po celé Evropě i v Americe.[10] Úspěch zaznamenaly i další snímky: *Děvče ze Stříbrné Hranice*[11], *Syn hor*, *Na letním bytě* (1926) a *Z lásky* (1928).[12] Nechyběly v nich strhující a pro obecenstvo velmi působivé a napínavé scény – krkolomná jízda po zasněžených pláních a lesích, odvážné skoky, zápasy, pronásledování –, ale i romantické zápletky.

Slavínský neváhal do svých filmů investovat na tehdejší dobu obrovské částky. Podstupoval tím značné osobní finanční riziko, byv přesvědčen o jistém úspěchu svého díla. Některé okolnosti však ovlivnit nemohl: v důsledku nepříznivé situace na konci dvacátých let se dostal do finanční tísně a byl nucen si vydělávat prodejem: nosil při sobě kufřík se zbožím, které nabízel – kolínské vody, kravaty, kapesníky, mýdla, prášky na praní apod. Pro neshody s některými filmovými společnostmi a nedostatek peněz se na sklonku němé éry načas odmlčel.

K filmové režii se vrátil až v srpnu 1932, kdy úspěšně realizoval pro Ocean-Film s.r.o. svůj první zvukový snímek, veselohru *Právo na hřích*. Ve třicátých a čtyřicátých letech si scénáře psal pro své filmy výhradně sám (*Studentská máma* [1935], *První políbení* [1935], *Jedna z milionu* [1935], *Falešná kočička* [1937], *Zlaté dno* [1942] a další).[13] Celkem natočil více než 40 dalších filmů, které vyráběl relativně levně a v rekordně krátkých časech. Snažil se přizpůsobit vkusu masového diváka a výsledkem byly většinou nenáročné veselohry, různé sentimentální, melodramatické i tragické komerční filmy. Přestože jen malá část z nich měla trvalejší uměleckou hodnotu, byl Slavínský ve třicátých letech považován za obchodně nejúspěšnějšího českého režiséra. Obecenstvo v jeho filmech nacházelo odreagování od starostí všedních dní, způsobených hospodářskou krizí, nezaměstnaností, vnitropolitickými sváry a především stále sílící hrozbou válečného konfliktu.

V roce 1934 se Slavínský oženil s o osmnáct let mladší Ludmilou Foltovou (1908–1970).
[14]

Jako režisér vyžadoval při natáčení připravenost a disciplínu, vynikal pečlivostí a pracovitostí. Volil opakovaně stejné náměty, scenáristické i režijní zpracování a v neposlední řadě i stereotypní obsazování herců Antonie Nedošínské, Theodora

Pištěka, Lídy Baarové a Věry Ferbasové. Velmi úspěšné byly tři filmy s Hugo Haasem z roku 1933: *Okénko*, *Madla z cihelny* a *Její lékař*.^[15]

V době německé okupace se Slavínský odklonil od sentimentálních příběhů a točil aktuální komedie (*Poznej svého muže* [1940], *Přítelkyně pana ministra* [1940], *Nebe a dudy* [1941], *Ryba na suchu* [1942], *Muži nestárnou* [1942], *Neviděli jste Bobíka?* [1944]). Diváky zaujal také vlastenecky zbarveným životopisným filmem *To byl český muzikant* (1940) o skladateli Františku Kmochovi nebo adaptací Arbesova romaneta *Advokát chudých* (1941).^[16] Na jaře roku 1942 byl Slavínský spolu s režiséry Františkem Čápem, Miroslavem Cikánem, Martinem Fričem a Otakarem Vávrou přinucen pod hrozbou zákazu jakékoliv filmové činnosti podepsat pracovní smlouvu s Prag-Filmem.^[17] Většinu námětů a scénářů, které mu byly nabízeny, Slavínský odmítl pod záminkou prací na svých českých filmech. Nakonec natočil pod jménem Otto Pittermann tři německé snímky (*Die Schwache Stunde* [1943], *Seine Beste Rolle* [1944] a *Sieben Briefe* [1944]).^[18]

Po skončení druhé světové války se pokusil navázat na svou dosavadní tvorbu komedií *Právě začínáme* (1946) a adaptacemi oblíbených autorů F. X. Svobody (*Poslední mohykán*, 1947)^[19] nebo Olgy Scheinpflugové (*Dnes neordinuji*, 1948). V nových sociálních a politických podmínkách však zájem o jeho filmy upadal a Slavínský trpěl pocitem, že ho jeho publikum, kterému celý život sloužil, zradilo. Začal pracovat na budovatelském dramatu *DS-70 nevyjíždí*,^[20] avšak nestihl jej dokončit. 16. srpna 1949 náhle zemřel – v plné práci a ve věku nedožitých 59 let.

Podle filmových kritiků točil Slavínský umělecky podprůměrné filmy. Vyčítali mu kýčovitost, snahu o zalíbení u nejprostšího diváka. Na druhou stranu však dokázal vystihnout přání a náladu publika a jeho filmy plnily pokladny producentů. Jeho úspěchy zlomily nedůvěru majitelů biografů k českému filmu, který se tímto dostával stále více do popředí. Sám režisér kráčel svou komerční úspěšnou cestou vědomě: „Především chci, aby bylo obecenstvo spokojeno. Proč nedati divákovi to, co žádá, když si za to zaplatí?“ prohlašoval a tím popudil filmové kritiky proti sobě ještě víc.^[21] Jeho průkopnická úloha v začátcích české kinematografie je však neoddiskutovatelná a Slavínského jméno bude vždy s historií českého předválečného filmu nerozlučně spjato. Velmi výstižně jej charakterizoval Karel Smrž, když napsal: „Vladimír Slavínský, selfmademan v pravém toho slova smyslu. Bez odborné průpravy,

vlastní prací a studiem vypracoval se záhy na jednoho z nejlepších lidí našeho mladého filmu. Důvěru, jež byla silně otřesena vnitřními krisemi [...] dovedl českému filmu opět vrátit a sám ji nikdy nezklamal.“[22]

V NFA je v archivním fondu Slavínský Vladimír 1916–1949 (2004) torzovitě dochována pozůstalost tohoto významného českého režiséra. Pod signaturou I je uloženo několik dokumentů týkajících se obvinění Slavínského ze spolupráce s Němci v době okupace a zproštění obžaloby v roce 1945.[23] O finanční situaci původce získáváme jen kusé informace z výpisů z účtů, výplatních listů a vyúčtování, kterých se dochovalo jen malé množství pro období let 1939–1948. Velmi zajímavé informace o působení Slavínského v éře němého filmu obsahuje nedatovaný životopisný dokument nazvaný *Proč jsem se stal výrobcem českých filmů*, který je předmětem samostatné edice.

Významnou část písemné pozůstalosti tvoří režisérova korespondence. V jednom z přijatých dopisů děkuje Slavínskému skladatel filmové hudby Jára Beneš (1897–1949) za to, že „když byl jak finančně tak i duševně zcela vyčerpán, podal mu pomocnou ruku a tím ho zachránil snad před nejhorším“.[24] Ostatní korespondenci představují zejména blahopřání a telegramy, nejčastěji gratulace k úspěšným filmům (mj. od Jiřího Červeného či Bohumila Šmídy). Dozvídáme se o okolnostech natáčení filmu *Poslední mohykán* a o jeho uvedení na festivalu v Mariánských Lázních v roce 1947. V nejstarším z dopisů (z roku 1920) nabízí Leo Vymlátíl,[25] že zařídí prodej Slavínského filmů *Zlatá žena*, příp. *Láska je utrpením* a *Sněženky* v Riu de Janeiru.[26] Mezi institucionální korespondencí zaujme dopis odeslaný 15. května 1945 domu milosrdenství Vincentinum[27] na Břevnově, ve kterém se Slavínský z vděčnosti zavazuje každoročně věnovat finanční dar v hodnotě 1000 Kč a uvádí: „9. května 1945 stál jsem se svou ženou před hlavními puškami esesáckých vrahů připraveni k odstřelení. Zázrakem jsme vyvázli životem.“[28]

Z odborných teoretických prací Slavínského se bohužel mnoho nedochovalo.

Pod signaturou III nalezneme pouze tři neúplné texty věnující se procesu vzniku filmu a filmové kritice. Filmového historika však jistě zaujmou autorovy vlastnoručně psané poznámky ke scénářům filmů *DS70 nevyjíždá* *Dnes neordinuji*, hodnocení cizího námětu *Miloval jsem Danielu* nebo námět E. A. Longena pro Slavínského film *Pokušení paní Antonie* (1934).

Osobnosti jednoho z nejvýznamnějších tamějších rodáků se na počátku 21. století podrobně věnoval regionální historik a bývalý člen zastupitelstva obce Benecko MVDr. Miloš Gerstner. Jím sepsané přílohy zpravodaje *Posel zpod Žalého* (č. 5/2003 a 2/2004) přinášejí několik statí věnujících se činnosti Vladimíra Slavínského, přepisy různých archivních pramenů, článků z periodik, vzpomínek pamětníků a reprodukcí fotografií z filmů i fotografií různých míst spojených s životem této výjimečné osobnosti. Tyto „Vzpomínky a vyprávění, výsledky pátrání v archivech a kronikách“ jsou rovněž součástí archivního fondu NFA Slavínský Vladimír. [29]

Poznámky:

[1] Miloš Fikejz, *Český film. Herci a herečky*, III. Díl: S-Ž. Praha: Libri 2008, s. 146. Viz též Bedřich Rádl: Slavínského padesátka. *Kinorevue* 7, 2. 10. 1940, s. 125. Jiří Havelka, *Kdo byl kdo v československém filmu před r. 1945*. Praha: ČSFÚ 1979, s. 233.

[2] B. Rádl, c. d., s. 126.

[3] Slavínský i přes mnohá odmítnutí neoblomně nabízel své hry pražským divadlům. V jeho pozůstalosti je uložen dopis, kterým mu ředitelství Vinohradského divadla vrací v květnu r. 1914 rukopis divadelní hry *Zdeňá*. NFA, f. Slavínský Vladimír, k. 1, sign. II/b5, inv. č. 30.

[4] Šárka Bartošková – Luboš Bartošek, *Filmové profily*. Praha: ČSFÚ 1986, s. 389.

[5] Během války došlo ve světě k velkým změnám ve filmovém podnikání a vůdčím se stal americký filmový průmysl. V krátké době vybudoval rozsáhlou síť biografů, která se pak stala základnou pro růst dalších filmových odvětví, především výroby filmů. Americké filmy pak z 90 % ovládly plátna biografů v Evropě. Ladislav Pištora: *Filmoví návštěvníci a kina. Illuminace* 8, 1996, č. 4, s. 40.

[6] Alois Jalovec byl spolu se svým švagrem Františkem Tichým majitelem kina Illusion na Václavském náměstí čp. 780/18. Po nešťastných rodinných událostech v letech 1914–1915 (jeden syn odešel natrvalo do Ameriky, druhý padl na Piavě na italské frontě) přenechal vedení kina F. Tichému a sám se zaměřil na výrobu a laboratorní zpracování českých filmů. Společnost POJA-Film nadále existovala i po odchodu V. Slavínského v r. 1923. V březnu 1928 však vznikl v promítací síni požár, který zničil

nejen přístroje, ale i řadu kopií českých filmů. Po smrti Jalovce se laboratoří ujal v roce 1933 Václav Münzberger. Miroslav Čvančara – Jaroslav Čvančara, *Zaniklý svět stříbrných pláten*. Praha: Academia 2011, s. 78.

[7] Slavínský rád zařazoval přírodní scenérie do svých filmů. Krásu zasněžených Krkonoš předvedl divákům ve svých filmech *Sněženy*, *Děvče ze Stříbrné Hranice* a *Syn hor*. Exteriéry točil často v Praze nebo jejím okolí.

[8] Luboš Bartošek, *Dějiny československé kinematografie I., část 1. Němý film 1896–1930*. Praha: SPN 1979, s. 81.

[9] Slavínský provedl ve filmu několik akrobatických výkonů, z nichž jeden – přeskočení deseti protivníků s mečem v ruce – ovlivnil osud celého filmu: nechal se pro tuto scénu uvázat na tenké lano, které se při skoku přetrhlo, a herec svým pádem rozbil kameru. Poněvadž nebyly finance na nový přístroj a filmový materiál, scéna se už podruhé nenatáčela a film zůstal nedokončen. Viz *Český hraný film I. 1898–1930*. Praha: NFA 1995, s. 38.

[10] Film *Láska je utrpením* byl vůbec prvním českým filmem, který byl prodán do Ameriky, Anglie a Francie. *Československý film 1*, 1919, č. 25, s. 20.

[11] Na natáčení filmu *Děvče ze Stříbrné Hranice* vzpomíná Slavínský ve stati *Povídka o českém lidu filmovém*. Štáb odjel natáčet do Krkonoš, ale pro nepříznivé sněhové podmínky se musel na horách zdržet déle. Slavínský všechn svůj „personál“, tj. 9 lidí, kteří se vzdali svého denního honoráře, ubytoval v domě svých rodičů v Dolních Štěpanicích. NFA, f. Slavínský Vladimír, k. 1, sign. III/b1, inv. č. 34, fol. 2.

[12] B. Rádl, c. d., s. 175.

[13] Š. Bartošková – L. Bartošek, c. d., s. 389.

[14] NFA, f. Slavínský Vladimír, k. 1, inv. č. 61, s. 3. Jiří Havelka, *Čs. filmové hospodářství 1966–70*. Praha: ČSFÚ 1976, s. 13. *Expres* 7, 4. 5. 1934, č. 100, s. 4.

[15] L. Bartošek – Š. Bartošková, c. d., s. 389.

[16] Film *Advokát chudých* byl v roce 1941 uveden na IX. mezinárodním filmovém festivalu v Benátkách. Program festivalu a italsky psaný článek o Vladimíru Slavínském

a jeho filmu viz NFA, f. Slavínský Vladimír, k. 1, sign. III/h, inv. č. 62, fol. 9. Tamtéž, sign. V/c, inv. č. 63 a 64. Viz též NFA, f. Slaviafilm a.s. 1920–1955, k. 2, sign. II, inv. č. 22.

[17] Seznamy českých filmových tvůrčích pracovníků, s nimiž uzavřela společnost Prag-Film smlouvu, a další korespondence týkající se zaměstnání českých filmařů v této společnosti viz NFA, f. Prag-Film A. G. (A-B, akciové filmové továrny, a.s.), 1920–1958, sign. IV/e, inv. č. 386, fol. 1. NFA, f. ČMFÚ (1920) 1927–1955, sign. II/h, inv. č. 567, fol. 4, a inv. č. 568, fol. 159.

[18] NFA, f. Svaz českých filmových pracovníků (1939) 1945–1946 (1951), k. 5, ref. ozn. 4//3//124.

[19] Smlouvy o vypracování scénáře a o režii filmu *Poslední mohykán* viz NFA, f. Slavínský Vladimír, k. 1, sign. IV/b, inv. č. 55 a 56.

[20] Film byl dokončen režisérem Martinem Fričem a uveden v roce 1951. Dodatečně byl navržen úvodní titulek: *Tento film, vyprávějící příběh z výstavby našeho pohraničí v letech 1945–1946, je posledním dílem zesnulého režiséra Vladimíra Slavínského. Byl dokončen zásluhou režiséra Martina Friče. Upřímné nadšení, s jakým Vladimír Slavínský vykročil v tomto svém posledním díle na cestu za tematikou našeho nového života, je výrazem jeho vůle jít v jedné řadě s těmi, kdo budují, milují a brání svou lidově demokratickou vlast. Čest jeho památce!* NFA f. Slavínský Vladimír, k. 1, sign. V/b, inv. č. 59, fol. 1.

[21] NFA, f. Slavínský Vladimír, k. 1, sign. V/b, inv. č. 62, s. 2.

[22] Karel Smrž: *Film: podstata, historický vývoj, technika, možnosti a cíle kinematografu*. Praha: Prometheus 1924, s. 285.

[23] NFA, f. Slavínský Vladimír, k. 1, sign. I/a, inv. č. 3, 4 a 6. Srov. *O mé činnosti v německém filmu*. NFA, f. Svaz českých filmových pracovníků, k. 5, ref. ozn. 4//3//124.

[24] Tamtéž, sign. II/b1, inv. č. 14.

[25] Režisér Leo Marten (1897–1961), rodným jménem Ladislav Vymlátíl. V letech 1919–1928 žil v Brazílii.

[26] NFA, f. Slavínský Vladimír, k. 1, sign. II/b1, inv. č. 26.

[27] Hlavním posláním Vincentina byla péče o lidi nejubožejší – chudé, opuštěné, všelijak postižené, nevyléčitelně nemocné, o které nikdo neměl zájem. Ústav byl založen v Husově ulici v Praze v r. 1889 Spolkem svatého Vincence z Pauly, na Břevnov se přestěhoval v r. 1899. V roce 1945 ošetřoval 465 chovanců.

„Historie Vincentina – poskytovatele sociálních služeb Šternberk“. Dostupné online:<
http://www.vincentinum.cz/667448bd_12ec_4e18_9726_acc5e61b4d76.aspx>, [cit. 28. 5. 2020].

[28] NFA, f. Slavínský Vladimír, k. 1, sign. II/b5, inv. č. 31.

[29] Tamtéž, sign. V/b, inv. č. 61 a 62.